

beatitudinem non in termino, sed in operatione consistere, subdit, fieri non posse quin beatus aliquid efficiat boni, nam *qui operatur*, inquit, *agit utique necessario*: et eodem sensu dicit, cap. 13, felicitatem in operatione consistere. Et ratio sumenda est ex generali principio: quod vulgare est in scientia de anima, operationes vitæ, et actus immanentes natura sua postulare ut fiant effective ab ipso vivente, et per illam eandem facultatem, in qua recipiuntur: constat autem beatitudinem consistere in operatione vitali, nam est operatio animæ, ut anima est: certum etiam est positam esse in actu immanente, cujusmodi est cognitio et amor: ergo de facto dicendum est beatitudinem esse actum productum ab ipso homine, quia cum hoc sit connaturale, non oportet fingere alium extraordinarium modum, quidquid sit de illius possibilitate, quod quidem in naturali beatitudine est per se manifestum, quia nihil in ea supernaturale intercedere necesse est.

12. De beatitudine autem supernaturali specialiter probatur, quia licet illa consistat in aliquo actu supernaturali: tamen certissimum, ac de fide est, elici ab homine: id enim de actibus fidei, spei et charitatis definit Tridentinum, sess. 6, can. 4. Eadem autem ratio est de uno actu supernaturali, ac de omnibus: ergo si id potest fieri cum sit magis connaturale, dicendum est, ita de facto fieri: nam ratio beatitudinis postulat, ut optimo modo, et maxime connaturali fiat, quod in particulari attingimus disputando de principiis efficientibus visionem beatificam, ubi nonnihil etiam dicemus de illa questione, an de potentia absoluta posset huiusmodi actus esse, vel informare potentiam vitalem sine activo concursu ejusdem potentie: quamvis hæc quæstio revera sit aliena ab hac materia, cum sit communis omnibus actibus vitalibus: hinc vero intelligitur cum in actu vitali duæ rationes inveniuntur, scilicet ratio actionis, dependentiæ, seu fieri, et ratio qualitatis, seu termini, prout est quædam res facta, et informans potentiam, propriam rationem beatitudinis consistere in illo actu in facto esse informante ipsam potentiam: primo quidem, quia intelligere in hac informatione consummatur, ut tradit D. Thomas, 1 part., et quæst. 34, art. 1, ad 3, et latius Scotus, in d. 3, quæst. 7, § *Ad auctoritatem Philosophi*: nam per illam informationem ultimo actuatur potentia, et fit similis intentionaliter, seu perfecte unitur objecto suo. Deinde, quia actio, seu fieri, est quid imperfectum:

terminus autem seu qualitas facta habet esse perfectum, seu consummatum in suo ordine, et est illud ultimum, ad quod ipsum fieri ordinatur, quando ergo dicitur consistere beatitudo in operatione, intelligitur primo in opere facto: actionem vero esse quid intrinsece, ac necessario prærequisitum. Quæ doctrina ad omnem actum vitæ accommodari potest.

SECTIO III.

Utrum beatitudo sit una simplex operatio animæ intellectivæ, vel plurium collectio.

1. *Prima sententia, pro collectione plurium operationum.* — In hac re prima sententia; et valde communis theologorum est, beatitudinem non esse unam operationem, sed plurium collectionem. Ita tenent in 4, dist. 49, Albertus Magnus, Thomas de Argentina, Richardus, Bonaventura, Marsilius et Supplementum Gabrielis, quorum loca citabo particulariter in principio disputationis sequentis: nam licet isti auctores conveniant in dicta sententia, non tamen in numero, et qualitate illarum operationum, quod ibidem examinandum est: et idem revera tenet Paludanus ibid., quæst. 3, art. 2, nam licet distinguat de beatitudine practica et speculativa, et singulas earum in singulis operationibus constituat: tamen absolute beatitudinem hominis ponit in utraque. Et hujus sententiæ fuit Hugo Victorinus super capite septimo Dionysii, de divinis Nominibus, et ex modernis eam secuti sunt Vega, libro septimo in Tridentin., capite tertio, et Corduba, libro primo, quæstione 42, concl. 1 et 2, et Soto, quæst. 49, quæstione tertia, articulo quarto, in hanc sententiam incidere videtur, licet contrariam profiteatur. Fundamentum hujus sententiæ est, quia in anima rationali ut sic, non est tantum una potentia, sed plures, et per omnes potest attingere Deum in se, et illi conjungi: ergo ad perfectam hominis beatitudinem non sufficit una operatio unius tantum potentiæ, sed plures requiruntur. Probatur consequentia, quia per unam solam operationem non perfecte conjungeretur homo suo fini, nec esset satiatus appetitus ejus respectu ultimi finis. Plura in particulari de singulis operationibus dicemus, disputatione sequenti.

2. *Secunda sententia contraria præcedenti.* — Secunda opinio est, formalem beatitudinem consistere in una simplici operatione quoad essentiam suam. Hæc videtur esse opinio D. Thomæ

1, 2, in tota q. 3, quanquam ille potissimum hoc affirmare videtur de supernaturali perfecta beatitudine futuræ vitæ: eam vero sine ulla distinctione sequuntur discipuli ejus ibidem, et in 4, dist. 49, et Hervæus, opusc. de Beatitudine, et in re idem tenet Scotus, in 4, dist. 49, quæst. 3, nam licet distinguat de beatitudine hominis, vel potentiarum, tamen absolutam beatitudinem hominis ponit in una operatione. Idem censendum est de Durando, dist. 49, quæst. 4, qui distinguit de beatitudine pro collectione, vel pro operatione perfectissima: et hoc posteriori modo consistere in una operatione. Fundamentum esse potest, quia beatitudo in essentia sua esse debet ens per se unum: collectio autem operationum non est per se unum, sed aggregatum quoddam. Item quia si semel dicamus plures operationes intrare essentiam beatitudinis, eadem ratione dici potest, omnes operationes simpliciter perfectientes hominem pertinere ad essentiam beatitudinis ejus. Sed hæc parvi momenti sunt, nam imprimis facile constitui potest differentia inter operationes: nam quædam attingunt ipsum finem ultimum in se ipso, aliæ vero non: ac deinde ex vi rationis formalis beatitudinis nihil est, quod cogat ut dicamus, illam, philosophice loquendo, esse unum ens per se: potest enim esse sicut sanitas, et consistere in aliqua perfecta dispositione animæ humanæ consurgente ex proportionem, et consonantiam plurium operationum. Unde Aristoteles quamvis 1, Ethicorum, cap. 7, dicat, bonum humanum consistere in optima operatione, tamen, cap. 8, sub disjunctione ita loquitur de operationibus hominis: *has autem ipsas, aut unam earum quæ sit optima, felicitatem esse dicamus.*

3. Probabilius ergo huiusmodi sententia fundamentum est, quia plures operationes omnino similes, et ejusdem rationis non possunt ad beatitudinem requiri, id est, plures visiones Dei: nam hæc pluralitas, et est accidentaria et superflua: si ergo plures concurrunt, necesse est illas esse diversarum rationum: ergo necessarium etiam est esse perfectiones in æquales: ergo debent inter se ordinem servare, ita ut illa, quæ minus perfecta est, sit propter perfectiorem: ergo illa sola, quæ fuerit perfectissima, habebit rationem finis ultimi et essentialis beatitudinis: perfectissima autem operatio tantum est una: ergo formalis beatitudo tantum esse potest unica operatio. Confirmatur et explicatur hæc ratio, quia beatitudo esse debet actus nobilissimæ potentiæ, et in ea debet etiam esse nobilissi-

mus actus: ergo absolute, et simpliciter ille actus, qui in homine fuerit nobilissimus, erit beatitudo: ille autem tantum unus esse potest. Antecedens communiter est receptum ab omnibus et expresse illud docet D. Thomas, in 1, dist. 5, quæst. 1, art. 1, et tam Thomistæ, quam Scotus, quamvis contendat, an beatitudo sit in voluntate, vel in intellectu, tamen in hoc conveniunt quod est in nobilissima potentia, et ideo inter se disputant, quæ sit nobilior, intellectus, aut voluntas. Et ratione declaratur; quia beatitudo est summum hominis bonum, et ideo constituitur in summo gradu, in quo est humana natura, scilicet in gradu rationali: ergo eadem ratione constituenda est in suprema facultate illius gradus; est enim eadem proportionalis ratio, nam secundum illam potentiam homo est magis capax perfectionis: necesse est enim ut talis potentia vel nobilior attingat objectum, vel nobiliori modo beatitudo autem replere debet supremam hominis capacitatem, et attingere nobilissimum objectum optimo modo. Atque eisdem rationibus probari potest minor propositio, videlicet in huiusmodi nobilissima potentia beatitudinem constitui debere seu in nobilissima operatione: quia perfectio operationis ex objecto et modo attingendi illud desumitur: sed ostensum est, beatitudinem versari debere circa nobilissimum objectum optimo modo: ergo ipsa esse debet perfectissima operatio. Atque ita supponere videtur D. Thomas, art. 4 et 5 dictæ quæstionis tertiæ.

4. *Tertia sententia.* — Tertia opinio dicit, quæstionem hanc solum esse de modo loquendi. Ita opinantur Ocham, in 4, quæst. ultim., art. 1, dub. 3, et Major, distinct. 49, quæst. 3 et 5, qui fundantur in æquivocatione nominis *beatitudo*: nam interdum, inquit, est nomen collectivum, et hoc modo consistit in multis operationibus; interdum est divisum, et hoc modo, inquit, esse operationem unam, tamen non solum unam, sed quamcumque immediate attingentem Deum dicunt posse vocari *beatitudinem*, sive sit cognitio, sive amor, sive alia huiusmodi, quia per quamcumque illarum anima conjungitur Deo; sed hoc est abuti nominibus, nam imprimis jam supra, disp. 4, initio, exclusimus primam illam vocem æquivocationem, et deinde non quilibet actus quo attingitur Deus potest dici beatitudo; alias etiam desiderium Dei haberet rationem beatitudinis. Apparentius potest explicari hæc sententia in hunc modum, quia in re constat de facto, et ex natura rei, plures actus requiri

ad beatitudinem, sine quibus nullus beatus esse potest, præsertim in perfecta, et supernaturali beatitudine, scilicet cognitionem, seu visionem, sine qua nec amor esse potest, nec gaudium. Deinde amor, vel necessario sequitur ex visione, vel necessario existimatur, ut ipsa visio sit possessio summi boni amati, ac tandem delectatio consequitur cognitionem et amorem, et est ultima animi quies: unde si aliquid horum deficiat, nemo negabit hominem esse valde imperfectum in sua beatitudine: ergo cum hæc omnia sint necessaria disputare, an omnia sint dicenda de essentia, necne: quæstio de nomine videtur: præsertim cum philosophice loquendo, illa non componant unum quid, nec sint diversi actus, quorum singuli necessarii sunt propter suam propriam perfectionem.

5. Et hæc sententia sic explicata non multum aberrat ab scopo veritatis: ut autem quoad fieri possit rem explicemus, supponendum est quod supra attingimus, ad complementum, et perfectionem status beatifici multas operationes requiri, quæ non omnes possunt dici ulla ratione pertinere ad essentiam beatitudinis, sed illæ solæ quæ formaliter spectant ad consequendum finem ultimum: nam, ut ostendimus, formalis beatitudo quoad essentiam suam in consecutione finis ultimi ponenda est.

6. Atque hinc primo colligitur (ne oporteat de hac re specialem movere quæstionem) nullam operationem sensus exterioris, vel interioris, vel appetitus sensitivi posse ad essentiam beatitudinis pertinere, ut docuit D. Thomas 1, 2, quæst. 3, art. 3, et consentiunt theologi omnes, et philosophi cum Aristotele 1, et 10, Eth. Ratio est, quia finis ultimus hominis et objectum beatitudinis ejus, est solus Deus; per potentias autem sensitivas, et operationes earum non possumus attingere Deum secundum se, et ideo consequenter nec illum consequi, et ideo in anima separata vere reperitur tota essentia humanæ beatitudinis, quamvis in ea esse non possint sensuum operationes.

7. Objicies primo, quamvis per sensus non possimus perfecto modo attingere Deum, tamen per interiorem sensum possumus aliquo modo, et sub ratione aliqua materiali formare idolum quoddam, seu imperfectum conceptum Dei, verbi gratia, sub ratione primi motoris, vel supremi benefactoris, ratione cujus possumus etiam per appetitum sensitivum illum aliquo modo diligere, et in eo delectari, juxta illud ps. 83: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*: ergo potest hæc ope-

ratio pertinere ad essentiam beatitudinis totius hominis, et potest dici aliqualis consecutio, seu possessio Dei, eo modo, quo per inferiores potentias obtineri potest. Respondetur, hujusmodi actus potius pertinere ad effectus secundarios redundantes in homine ex beatitudine essentiali, si anima sit corpori conjuncta, non tamen dici possunt pertinere ad essentiam beatitudinis; nam sine illis homo esset semper beatus, etiam perfecte, quantum ad Dei consecutionem et conjunctionem cum illo, ut est ultimus finis, nam per sensus nec attingimus Deum ut ultimus finis est, nec proprie ut Deus est, nam illa materialis ratio, sub qua apprehenditur, non constituit proprium conceptum Dei. Denique omnes illi actus sunt valde imperfecti, et possunt esse in homine apprehendente falsum Deum, et ideo non spectant ad essentialiam beatitudinem.

8. Sed aliter objici secundo potest, quia licet naturaliter non possit sensus attingere Deum in se, tamen supernaturaliter potest ad hoc elevari ut visus corporeus, verbi gratia, ad videndum ipsum: sic enim interpretatur Hieronymus, epistola 61, ad Pamachum, illud Job: *Quem oculi mei conspexerunt*. De qua re disputat late Augustinus, Epistol. 111 et 112, quæ sunt de videndo Deum, et 22, de Civitate, cap. 29. Respondetur esse impossibile sensum corporeum elevari ad videndum, seu cognoscendum Deum prout in se est, quia nullo modo comprehenditur Deus sub objecto ejus, hæc enim ratione non potest visus elevari ad percipiendum sonum, nec auditus ad percipiendum colorem, et sic de aliis potentiis, in quo differt multum intellectus a sensu, nam intellectus absolute continet Deum sub objecto suo, et ideo elevari potest ad percipiendum illum perfectius quam naturaliter posset, quia tota illa elevatio est intra latitudinem objecti intellectus. Secus vero est de sensu, qui habet objectum limitatum ad rem materiale.

9. Secundo colligitur, omnes operationes intellectus, vel voluntatis, quas beatus habet extra Deum ipsum, id est, quæ non habent Deum pro objecto, non esse de essentia beatitudinis, ut sunt, verbi gratia, cognitio Angelorum et mysteriorum Dei, quæ sunt effectus creati, item amor proximorum etiamsi sit ex charitate, et similia, etc. Ratio est, quia per hos actus non consequitur formaliter loquendo, beatus Deum, cum non attingat ipsum immediate: possunt igitur hæc opera pertinere ad perfectionem status beatifici, non tamen ad essentiam beatitudinis: atque idem erit de co-

gnitione Dei abstractiva: seu per creaturas respectu beatitudinis supernaturalis perfectæ vitæ futuræ, nam si talis cognitio naturalis sit, est inferioris: unde non potest pertinere ad essentiam supernaturalis beatitudinis: si vero sit supernaturalis, est imperfecta in illo ordine, et ideo nec de essentia, nec simpliciter necessaria esse potest ad essentialiam beatitudinem illius ordinis. Unde fit solum posse manere quæstionem de visione Dei, et de amore et gaudio, quæ illam consequuntur, ac proportionem servata de similibus actibus beatitudinis naturalis, seu beatitudinis imperfectæ hujus vitæ.

10. Tertio igitur atque ultimo colligo et addo ex ratione formali beatitudinis ut sic non necessario sequi quod in una tantum, vel pluribus operationibus consistat, sed in singulis statibus beatitudinis ex natura, et proprietate singularum operationum, et conditionibus talis status colligendum esse. Exacta probatio, ac declaratio hujus assertionis pendet ex his, quæ in particulari de naturali et supernaturali beatitudine dicenda sunt: nunc breviter sic ostenditur ex illo principio posito quod beatitudo formalis consistit in consecutione ultimi finis: sed ex hac ratione formali præcise sumpta, non sequitur necessario hanc consecutionem sufficienter, vel necessario debere fieri per unam tantum operationem, vel per plures: ergo ex vi hujus rationis neutrum affirmari potest, sed hoc solum, illam operationem, vel operationes pertinere ad essentiam beatitudinis, quæ sunt necessaria ad consecutionem ultimi finis. Minor propositio declaratur, quia si consideratur objectum hujus beatitudinis, cum illud sit summe simplex, et unum, quantum est ex se videtur posse per unam operationem sufficienter obtineri: si vero consideremus subjectum, fortasse non potest propter imperfectionem suam una facultate, et actione illud possideri sic sufficienter, quia diversis modis, et sub diversis rationibus illud potest per varias operationes attingere, et fortasse omnes illi modi, vel plures illorum necessarii sunt ad consecutionem talis objecti; pendet igitur hoc ex natura et consideratione talium operationum.

11. Et hoc tandem confirmatur ex responsionibus ad fundamenta duarum primarum opinionum: fundamentum ergo primæ opinionis quamvis probet, ad complementum, seu perfectum statum beatitudinis requiri plures operationes, quæ immediate versentur circa Deum ipsum, non tamen inde intrinsece

sequitur omnes illas operationes esse de essentia, quia non sequitur omnes pertinere ad formalem consecutionem ultimi finis; possunt enim aliqua esse veluti proprietates dimanantes ex perfecta consecutione, vel dispositiones præviæ, seu necessariæ ad illam. Unde quamvis homo habeat plures potentias, quibus attingat Deum, non est tamen necesse omnes perfici per essentiam beatitudinis, sed satis erit quod perficiantur, vel per essentiam, vel per aliquid concomitans essentiam. Rursus ad fundamentum secundæ opinionis, primo fortasse in rigore non probat ex vi formalis beatitudinis intrinsece sequi quod esse debeat perfectissima operatio: nam si per possibile, vel impossibile aliqua operatio, quæ in entitate sua non est perfectissima, esset consecutio ultimi finis, illa esset formalis beatitudo: quia ut supra dicebamus, ratio beatitudinis non est consideranda ex perfectione entitativa, sed ex vinculo, et conjunctione cum ultimo fine. Quo sensu dixit divus Thomas 1, 2, quæst. 3, art. 1, ad 2, beatitudinem dici summum bonum, quia est adeptio summi boni, et propter hanc rationem possunt reliqua omnia ad illam ordinari, ut ad finem: tamen ulterius dicitur ex illo fundamento, et rationibus ibi factis recte probari, perfectissimam operationem pertinere ad essentiam beatitudinis, non tamen quod illa sola sit tota essentia beatitudinis, quia fieri potest ut alia operatio minus perfecta conferat et juvet ad integram consecutionem ultimi finis. Unde fieri etiam potest ut duæ operationes, quamvis inæquales in perfectione, ordinentur ad constituendum ultimum finem formalem, et consequenter, quod inter se habeant mutuam aliquam habitudinem, quæ non sit contra rationem talis finis, quia non est extra illum. Ex his ergo principiis generalibus et communibus concludi non potest beatitudinem esse unam, vel plures operationes essentialiter: quid igitur in singulis dicendum sit explicando naturam uniuscujusque definiemus.

DISPUTATIO VII.

DE SPECIFICA OPERATIONE, ET PROXIMA POTENTIA, IN QUA SUPERNATURALIS BEATITUDO CONSTITUENDA EST.

Quæ hactenus diximus, generalia sunt, et communia supernaturali, et naturali beatitudini; jam vero agendum est specialiter de singulis, quia hæc beatitudines, et in specie ope-